

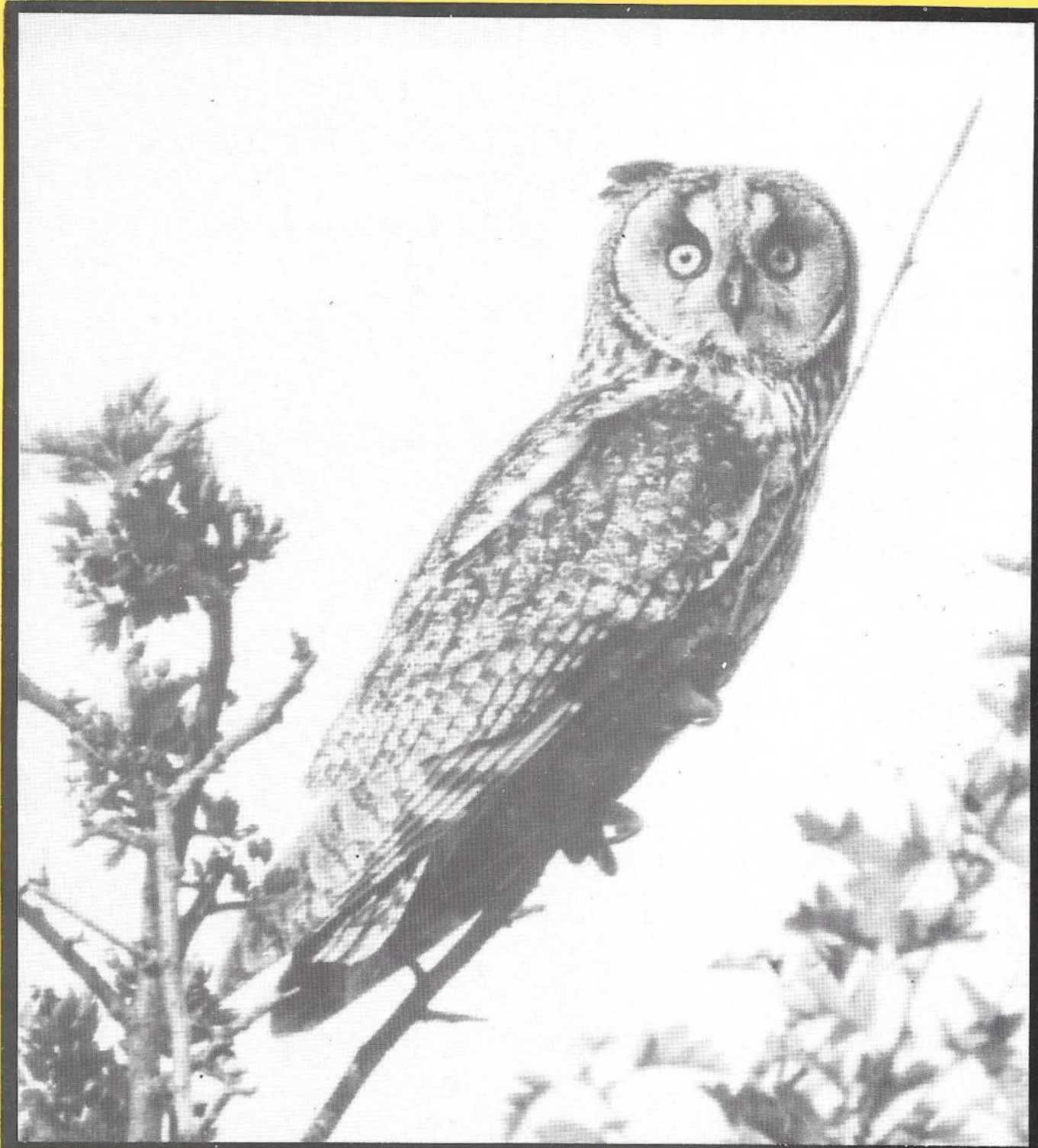

kwartaalblad stichting duinbehoud

duin

1984 nr. 3

f 4,75

Amsterdamse Waterleidingduinen

Gemeentewaterleidingen als duinbeheerder

Gemeentewaterleidingen (GWA) is altijd een uitermate technisch bedrijf geweest dat jarenlang zijn krachten moest bundelen om de steeds toenemende vraag naar water te vertalen in technische werken voor winning, zuivering en distributie van water. Het terreinbeheer was een technisch beheer; natuurbeheer was een vrijwel onbekend begrip. In de 70-er jaren is een eerste poging gedaan om ook daaraan gestalte te geven. Dit resulteerde o.a. in het beheersplan 1979-1989.

door J. DUYVE *

De inleiding van het beheersplan vermeldt duidelijk dat voor het natuurbeheer te weinig kennis aanwezig was om aan te geven welke processen er gaande zijn en welk antwoord het beheer daarop moet geven. Sindsdien is door de voortvarende aanpak van de in 1980 aangestelde biologe al veel inzicht verworven. Toch zal er nog veel studie en onderzoek moeten worden verricht om in het volgende beheersplan een duidelijke beheersvisie te kunnen geven.

DOELSTELLINGEN

Het beheersplan 1979-89 noemt achtereenvolgens de volgende doelstellingen: waterwinning, zeewering, natuurbehoud, landschap, recreatie, archeologie, onderzoek, edukatie. Voor een waterleidingbedrijf is waterwinning de opdracht en dus de primaire doelstelling. Vanuit deze visie wordt het natuurbeheer benaderd. Het beheersplan konstateert dat waterwinning en natuurbeheer een aantal gemeenschappelijke belangen hebben waardoor samengaan van beide doelstellingen goed mogelijk is. Deze doelstellingen hebben in ieder geval prioriteit boven de andere, waarbij aangetekend moet worden dat de zeewering in feite buiten het beheer door de GWA valt, omdat dit tot de bevoegdheden van Rijnland behoort. Het plan geeft het natuurbeheer niet als een aparte taak van het bedrijf aan. Ook in het in 1982 opgestelde meerjarenbedrijfsplan wordt het milieubeheer (w.o. het natuurbeheer wordt gerekend) genoemd als een randvoorwaarde

* hoofd Terreinbeheer AW-duinen

waaraan moet worden voldaan, opdat de GWA zijn taak op maatschappelijk verantwoorde wijze kan uitvoeren. Er is dus geen duidelijke opdracht van het Gemeentebestuur van Amsterdam aan de GWA om het duingebied als natuurgebied te beheren. Het bedrijfsbeleid is erop gericht om het natuurbeheer geïntegreerd met de andere doelstellingen te realiseren. Dit komt ook in de bedrijfsorganisatie tot uitdrukking.

Het natuur- en terreinbeheer is een sektor van de afdeling Procesvoering. Deze afdeling verzorgt de waterstroom van bron tot tapkraan.

HET TECHNISCH BEHEER

Overal in het terrein zijn duidelijke kenmerken van het technisch beheer waarneembaar. In de eerste plaats de vaak lineaal-rechte kanalen, met de als gazons geschoren bermen erlangs. In de zomer vindt hier een bijna continue activiteit in het water plaats, omdat t.b.v. de waterdoorvoer de waterplantengroei moet worden beperkt. Het maaien van de bermen vindt plaats om een rijpad te hebben voor kranen en tractoren, die bij de verwijdering van waterplanten worden gebruikt.

Een ander duidelijk aspect van het technisch beheer is het uitgebreide verharde wegennet. Aanvankelijk liepen de wegen overal direct langs de kanalen. Er waren drie hoofdroutes, die voorzien waren van een puinverharding, afgedekt met sintels. De overige paden waren smalle fietspaden voorzien van een eenvoudige sintelverharding of onverharde voetpaden. Met de verbreding van de kanalen t.b.v. de infiltratiewer-

ken in de vijftiger jaren kwamen ook de wegen erlangs te vervallen. De afvoer van zand vond per vrachtauto plaats. Daarvoor waren goed verharde, brede wegen nodig, die niet meer direct langs de kanalen konden worden gelegd. Met het buiten dienst stellen van de stoommachines van het pompstation stopte in 1968 ook de productie van sintels. De fietspaden werden daarom verhard met puin, dat in grote hoeveelheden beschikbaar was door het slopen van het oude pompstation en de oude filters, en afgedekt met bitumen en grind. Alleen al voor de aanleg was het nodig deze paden op autobreedte te brengen. Waar mogelijk wordt thans weer geprobeerd de breedte van de wegen te beperken.

HET WATERBEHEER

Een minder zichtbaar aspect van het technisch beheer is het waterbeheer. Gemiddeld wordt per dag 150.000 m³ water aan het duin onttrokken. Die hoeveelheid moet ook worden aangevoerd. Belangrijk is dat het onttrokken water zoveel mogelijk konstant van kwaliteit is. Het aangevoerde rivierwater is dat zeker niet. Dat betekent een steeds wisselende aanvoer van regen- en rivierwater van wisselende kwaliteit. Om dat te overbruggen is opslagruimte nodig, die ten dele ondergronds en verder in de brede en diepe open kanalen wordt gevonden. Wisseling van de waterstanden in de kanalen en in de infiltratiegeulen horen bij dit systeem. Dat veroorzaakt ook grondwaterstandswisselingen in de terreingedeelten tussen de kanalen. Dichtbij de kanalen is dit het sterkst, verder weg is de invloed minder en in de tijd gezien sterk vertraagd.

VERSTUIVINGEN

Een randverschijnsel van het technisch beheer is het vastleggen van verstuiwingen. Tot 1955 was het gebruikelijk alle stuifplekken met helm of duindoornschermen vast te leggen. Tussen 1955 en 1965 waren alle beschikbare mankracht, helm en duin-

doorns nodig voor het vastleggen van de nieuw gemaakte kanaalta-luds en infiltratiegeulen. Daardoor kregen de verstuingen in het overige terrein wat meer kans. Ondertussen groeide ook het inzicht dat verstuing bij het duinterrein hoort en wordt als gevolg daarvan het vastleggen van stuifplekken de laatste jaren beperkt tot die gedeelten waar technische werken of waardevolle vegetaties worden bedreigd. In het terrein ten zuiden van het Langevelderslag kan de natuurlijke ontwikkeling zoveel mogelijk zijn gang gaan.

BOSBEHEER

Hierbij is de relatie met het technische beheer niet meer zo duidelijk waarneembaar. Bij nadere verkenning blijkt wel dat veel bos is geplant op oude zandstorten om deze landschappelijk te camoufleren. Het zijn vooral Oostenrijkse en Corsicaanse dennen die hier geplant zijn, waarschijnlijk omdat hiervan na verloop van tijd een goed verkoopbare houtopbrengst werd verwacht. Het onderhoud van de bossen is jarenlang gebeurd op de klassieke manier, gericht op het krijgen van gezonde, grote bomen. Ook het aanwezige loofhout is grotendeels aangeplant, ten dele om het landschap te verfraaien, maar ook om de onderhoudskosten op de lange duur te verminderen. Vooral in de dertiger jaren was dit een sterk argument, dat tot grootscheepse aanplantingen heeft geleid.

Het huidige beheer is erop gericht de natuurlijke verjonging zoveel mogelijk te stimuleren. Daarbij wordt ernaar gestreefd het naalldhout geleidelijk door natuurlijk opgeslagen loofhout te vervangen. Op beperkte schaal zijn weer enkele eiken- en essen-hakhoutpercelen gemaakt.

MAAIBEHEER

Tot ongeveer 1960 werden jaarlijks een groot aantal percelen duinriet gemaaid door kleine bol-lenkwekers, die dit gebruikten voor afdekking van hun bollen-land. Met het verdwijnen van de kleine kwekers stopte ook deze activiteit. Beweiding was al in de dertiger jaren gestopt, omdat dit uit hygiënische overwegingen onverenigbaar werd geacht met de waterwinning. Door de grote konijnensterfte in de jaren 1955-'60 waren vele terreingedeelten zo sterk verruigd, dat in later jaren de konijnen er geen vat

meer op kregen. Bij wijze van proef is vanaf 1975 een aantal percelen jaarlijks gemaaid en het hooi afgevoerd. Hierdoor is een vergroting van de diversiteit in de vegetatie ontstaan, die een stimulans is om dit maaibeheer voort te zetten. De aanvankelijke verwachting dat door maaien het aantal grondbroeders zou toenemen is niet uitgekomen.

FAUNABEHEER

Dit aspect van het beheer is nauwelijks beïnvloed door het technisch beheer. Het bedrijfsbeleid is erop gericht tot een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling van de fauna te komen. Predatoren worden niet vervolgd; ook de Vos niet. Er vindt wel regulatie van het aantal reeën plaats, terwijl lokaal ook het aantal konijnen wordt verminderd indien schade aan begroeiing hiertoe aanleiding geeft.

Tot 1 feb. 1984 werd de jacht uitgeoefend door de Jagersvereniging Zuid-Kennemerland. Het jachthuurkontraat bood de mogelijkheid om naast Ree en Konijn ook verwilderde kat, Fazant, Haas, Houtduif, Houtsnip, Wilde eend en Kuifeend te bejagen. Over de voortzetting van de jacht zij verwezen naar p. 17.

REKREATIE

Met uitzondering van de infiltratiegebieden is het gehele gebied opengesteld voor wandelaars. Op de meeste plaatsen mogen deze ook buiten de wegen en paden lopen. Er zijn geen speciale attractiepunten en er wordt geen wervend beleid gevoerd. De rust en stilte van het gebied handhaven is het belangrijkste beleidsuitgangspunt. In 1983 werden in totaal 100.000 dagkaarten, 4900 jaarkaarten en 2400 gezinskaarten verkocht.

INTEGRATIE

Vorenstaande pragmatische opsomming van de verschillende beheersaspecten doet venzelf de vraag opkomen naar de onderlinge relatie van de aspecten en de wijze waarop deze in het beheer worden geïntegreerd. Onderlinge relaties zijn er vele. Het verwijderen van de waterplanten in de kanalen beïnvloedt niet alleen het hele aquatische oecosysteem, maar daardoor ook bijv. de aanwezigheid van verschillende soorten eenden. Het maaien van de bermen beïnvloedt de ontwikkeling van

struweel en ook de broedgelegenheid van vogels. Het dichte net van wegen en paden is niet alleen van invloed op de rust in het terrein, maar bevordert ook het gebruik van auto's. Het bos- en maaibeheer bepaalt mede de ontwikkeling van de fauna en omgekeerd. Het waterbeheer is van groot belang voor de ontwikkeling van de vegetatie. Het wandelen buiten wegen en paden geeft verontrusting voor de fauna en bevordert het ontstaan van stuifplekken. Dit alles is bekend, maar hoe die onderlinge relaties zijn er welke beheersmaatregelen zij vragen is zonder onderzoek niet te beantwoorden. Het beheer is in het verleden niet op de resultaten van onderzoek gebaseerd geweest. Het is min of meer gevoelsmatig gevoerd.

De overgang van zuiver technisch beheer naar een totaalbeheer, waarin de andere doelstellingen een gelijkwaardige plaats krijgen, is begonnen in de zeventiger jaren. Geleidelijk aan werden een aantal natuurbeheersmaatregelen doorgevoerd, zoals andere werkwijzen bij bosdunning, opheffen van het partikuliere jachttoezicht, toestaan van verstuingen, maaien van duingraslanden en geleiding van de recreatie. Een belangrijke stap werd in 1980 gezet met de aanstelling van een bioloog. Zij heeft een aantal onderzoeksprojecten opgezet die inzicht moeten geven in de natuurlijke processen die plaatsvinden en het antwoord dat het beheer daarop moet geven. Tegelijkertijd is in het bedrijf de discussie op gang gekomen over de noodzaak van een goed gefundeerd natuurbeheer en de wijze waarop dit in het gehele beheer moet worden geïntegreerd.

De ervaring heeft geleerd dat nieuwe beheersmaatregelen, die de bevordering van natuurlijke ontwikkelingen ten doel hebben, vaak als belenmerend en bedreigend worden ervaren. Het is daarom van veel belang dat alle medewerkers die bij het technisch- of het natuurbeheer zijn betrokken, inzicht krijgen in de eisen die een goed beheer stelt.

De GWA is met het terreinbeheer aan een nieuw tijdperk begonnen. Veel oude waarden zijn aan het wankelen gebracht en nieuwe waarden steken nog maar net hun eerste kiemblaadjes boven de grond. Het is te hopen dat de voedingsbodem krachtig genoeg is om de nieuwe plant tot volle bloei te brengen.